

ФІНАНСОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Живоглазова А., Завадських Г. М., к.е.н., доцент
*Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного*

Постановка проблеми. Децентралізація, як один з успішних напрямів сучасних реформ в Україні, в європейській доктрині та теорії формування регіональних та місцевих адміністрацій може супроводжуватися такими суміжними процесами, як деконцентрація центральної влади на місцях, актуалізація регіональних ідентичностей, і, як наслідок, регіоналізацією територій, формуванням нових системних вимог та історичних викликів до представників місцевої влади, адміністративною реформою, аж до поступової реорганізації адміністративних дивізій та делегування їм додаткових функцій.

Проблема децентралізації як одного із засобів підвищення ефективності функціонування публічної влади вже впродовж тривалого часу перебуває в полі зору вітчизняних науковців та експертів. Це зумовлено, зокрема успішною реалізацією засад децентралізації у практиці більшості держав Європейського Союзу.

Метою реформи є формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, узгодження інтересів держави та територіальних громад.

Вивченням питань щодо пріоритетних напрямів розвитку процесу децентралізації в Україні займаються багато вчених, зокрема Т. Бондарук, Н. Вишнеvsька, М. Гапонюк, Б. Данилишин, В. Кравців, В. Кравченко, Н. Сембер, О. Сунцова та інші.

Основні матеріали дослідження. Децентралізація тісно пов'язана з організацією системи державного управління. Вона сприяє побудові ефективних взаємовідносин між центральним урядом й органами управління на локальному рівні. Тобто децентралізація - це розширення і зміцнення прав та повноважень місцевого та регіонального самоврядування стосовно незалежного прийняття рішень та виконання, делегованих державною владою, повноважень.

Децентралізація тісно пов'язана з організацією системи державного управління. Вона сприяє побудові ефективних взаємовідносин між центральним урядом й органами управління на

локальному рівні. Складовими впровадження децентралізації влади – є напрацювання політичної, правової, організаційної та економічної складових. Межі повноважень місцевих самоврядних органів формуються на правовій основі, формуються положення про процес діяльності виконавчих органів та органів представників.

Економічний аспект процесу децентралізації конкретизує законодавча база, основою яких є колективна власність та фінансові ресурси. Напрямок питань у цій сфері вміщає визначення джерел наповнення місцевих бюджетів і сфери їх використання, процесу виокремлення муніципальної власності із загальнодержавної або інші напрями її створення. В оптимальному варіанті ці питання мають бути хоч загально сформульовані в нормативній та правовій базі.

На першому етапі реформи децентралізації (2014-2019рр.) було сформульовано ключові нормативно-правові рамки щодо спроможності громад. Закон «Про громадські об'єднання» значно спростив процедуру реєстрації відповідних установ, розширив їх права у відповідності до європейських стандартів, дав новий імпульс для розвитку інститутів громадянського суспільства, що дуже важливо для розбудови регіональної демократії й реалізації місцевих ініціатив. Треба зазначити, що цього недостатньо, бо більша частина населення ще не усвідомила свою роль щодо соціальної відповідальності за можливість досягнення сталого розвитку свого регіону, підвищення якості не тільки свого життя, а й усіх жителів громади.

В Україні до 2015 року спостерігалася тенденція зменшення ролі органів місцевого самоврядування у розвитку адміністративно-територіальних одиниць і зростання фінансової залежності від державного бюджету. До початку реформи у 92% сільських громад проживало менше 3000 жителів, майже 11% сільських територіальних громад мали менше 500 жителів. Водночас у понад 50% сільських громад дотаційність складала понад 70%. 483 територіальні громади взагалі на 90% утримувалися за рахунок дотацій.

З метою інформаційно-комунікаційного супроводу реформи місцевого самоврядування та децентралізації влади в Україні створено офіційний сайт, який відображає поточний і перспективний стан процесу реформування. На цьому урядовому сайті децентралізація визначена як передача значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування, аби якомога більше повноважень мали ті органи, що ближче до людей, де такі повноваження можна реалізовувати найбільш успішно.

Об'єднані територіальні громади реалізують прямі міжбюджетні відносини з Державним бюджетом, що значно розширило їх повноваження, адже до реформи такі можливості мали

лише обласні та районні бюджети, бюджети міст обласного значення. Для того, щоб об'єднані територіальні громади могли виконувати функції, делеговані їм державою, вони отримують трансферти у вигляді дотацій, субвенцій на розвиток освітньої, медичної сфери, інфраструктури регіону тощо. Також норми законодавства дали можливість затверджувати місцеві бюджети незалежно від дати прийняття Закону про Державний бюджет.

У 2019 році в областях почалася робота над підготовкою нових регіональних стратегій розвитку на період до 2027 року, що відкриває можливості для врахування узгодження інтересів міських та сільських територій для розвитку регіонів. Додатковим стимулом співробітництва між міськими та сільськими територіальними громадами є підвищення з 2019 року мінімальної вартості проекту міжмуниципального співробітництва, що може фінансуватись за рахунок ДФРР, до 5 млн. грн. Це спонукатиме громади до підготовки масштабніших проектів, які реалізовуватимуться на великій території і, підготовка яких буде технічно складнішою.

До початку реформи децентралізації на території Запорізької області існувало 20 районів, 950 населених пунктів, 5 міст обласного значення та 299 місцевих рад, з них: сільських – 263, селищних – 22, міських – 14. Станом на 9 квітня 2021 року в Запорізькій області сформовано 5 укрупнених районів, створено 67 громад.

Основними кількісними показниками децентралізації вважають частку доходів, які знаходяться у розпорядженні місцевих органів влади (до передачі трансфертів з державного бюджету), а також частку видатків, які здійснюються на субрегіональному та місцевому рівнях управління, у консолідованому бюджеті держави.

Динаміка доходів місцевих бюджетів за січень-лютий 2020-2021рр. у розрахунку на 1 мешканця регіону демонструє тенденцію до зростання. В середньому по країні цей показник становить 6,2%, в Запорізькій області – 11,3%. Для порівняння у сусідніх до Запорізької - Дніпропетровській та Херсонській областях – 9,2 та 3,9% відповідно. В той же час спостерігається тенденція до зменшення видатків у розрахунку на 1 мешканця регіону: в середньому по країні – на 6,7%, Запорізькій області - на 10,6%, в Дніпропетровській та Херсонській областях – 7,1 та 8,8% відповідно.

Процеси децентралізації влади в Україні значною мірою спрямовані на перенесення відповідальності за надання суспільних послуг на базовий рівень, зокрема на ОТГ (відповідно до принципу субсидіарності). При цьому органи влади в ОТГ отримали можливість на власний розсуд організовувати надання таких послуг у громадах. На рисунку 4 наведена інформація про частку ЦНАПів, утворених

ОМС, від загальної чисельності ЦНАПів по регіонах України. В Запорізькій області цей показник становить 82%, в Дніпропетровській області – 81%, в Херсонській – 91%, в Полтавській, Сумській, Черкаській та Чернігівській областях – по 100%.

Існує багато можливостей співпраці з міжнародними організаціями-донорами. Об'єднанні громади роблять тільки перші кроки співпраці з ними.

На думку експертів, ключовими напрямками для поліпшення взаємодії є: інформаційна робота серед представників громад щодо можливостей та специфіки співпраці з міжнародними організаціями-донорами, навчання представників громад практичним навичкам написання проектних заявок, консультативний супровід в реалізації «перших» проектів з міжнародними партнерами.

До міжнародних організацій-донорів, що найбільш активно працюють в рамках реформи децентралізації в Запорізькій області слід віднести наступні: CARITAS UKRAINE, GIZ, IREX, U-LEAD, ARDS USAID, Відродження, Європейський банк реконструкції та розвитку, ЄС/ПРООН, Посольство Німеччини, ПРОМІС, Український фонд соціальних інвестицій, Фонд менеджерських ініціатив, SKL, SIDA в рамках програми U-LEAD, DESPRO, PULSE USAID.

Домінуючою перевагою бюджетної децентралізації є можливість збільшення алокативної ефективності наданих суспільних послуг. Мова йде про те, що органи місцевого самоврядування на місцях можуть підвищити благополуччя населення за рахунок задоволення їх індивідуальних вподобань. При цьому суспільні послуги можуть надаватися таким чином, щоб вони максимально відповідали інтересам населення і при цьому були якісними, а витрати на їх продування – мінімальним.

Іншим аргументом в користь бюджетної децентралізації є її здатність стимулювати горизонтальну і вертикальну бюджетну конкуренцію, а це, в свою чергу, сприятиме мінімізації суспільного сектора та покращенню якості наданих послуг.

Висновки. Децентралізація в Україні має певні зрушення, перші вдалі та невдалі приклади проведених змін, котрі мають створювати умови для вдалого соціально-економічного розвитку територій та спрямовуватися на підвищення рівня та якості життя населення, а також збільшення обсягу та якості суспільних послуг.

Основні тенденції впровадження реформи децентралізації в Запорізькій області: бюджети утворених ОТГ перевищили показники минулих періодів, спостерігається тенденція до перевиконання бюджетів; активізувався процес обговорення реформи на місцях і як наслідок - серед населення та представників місцевого

самоврядування збільшився рівень інформованості стосовно реформи; посилилась співпраця органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування і громадськості.

Об'єднані громади Запорізької області успішно залучають кошти Державного фонду регіонального розвитку, співпрацюють з міжнародними організаціями - донорами.

Список літератури.

1.Ефективність: галузевий підхід: колект. монографія / С. О. Гуткевич, Г.М. Завадських, П. Т. Саблук, В. Я. Шевчук та інші. Харків, «Діса Плюс». 2020. 224 с.

2.Завадських Г.М. Регіональна економіка: Навч. посібн. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 556с.

3.Завадських Г.М. Диспропорції соціально-економічного розвитку регіонів України та шляхи їх зниження. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія “Люкс”, 2014. №2 (26). С.76-79.

4.Завадських Г.М. Стан, проблеми та перспективи децентралізації. Сучасні тенденції та проблеми розвитку економіки: матеріали наук. семінару: НУХТ, 2020. Вип. 18.Ч.1.С.51-55.

5.Завадських Г.М. Регіональний аспект диспропорцій соціально-економічного розвитку України. Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки), 2014.№3(27).С.120-124.

6.Завадських Г.М. Методичні підходи до оцінки інвестиційної привабливості регіону [Електронний ресурс]. Глобальні та національні проблеми економіки.2017. №17.С.152-155. Режим доступу до статті:<http://global-national.in.ua/issue-17-2017> електронне наукометричне фахове видання (INDEX COPERNICUS).

7.Модель розвитку галузей економіки України: колект. монографія / Гуткевич С.О., Завадських Г.М., Дунда С.П., Котков С.В. та ін. Київ:НТУУ “КПІ”, 2011.- 472 с.

8.Підприємництво: соціально-економічне та інституціональне забезпечення розвитку: колект. монографія. / Л.О. Андрєєва, Л.О. Болтянська, М.І. Грицаєнко, Завадських Г.М., Тебенко В.М. Мелітополь: Люкс, 2021. 300 с.

9.Стратегія регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року: Запорізька обласна адміністрація, 2019.148с.

10. Шевченко О. В., Романова В. В., Жаліло Я. А. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні: наукова доповідь / О.В. Шевченко, В.В. Романова, Я.А. Жаліло. Київ: НІСД, 2020.153 с.